

ובל מאמינים

פרשת במדבר - שבועות

תשע"ח

228

מאוצרות אמונים

פניני אמן ותפלה בפרשה

הבטחון - מפתח לתורה

"וידבר ה' אל משה במדבר סיני" (א א)

"כל מי שאינו עושה עצמו כמדבר הפקר אינו יכול לקנות את החכמה והתורה, לכה נאמר במדבר סיני" (במדבר א ז). את דברי המדרש באר רבי יעקב זימן ראש ישיבת אור ישראל בפתח תקנה:

כפי שהנמצא במדבר שממה, רחוק ממקום ישוב וללא עוזר ותומך, אינו שם בטחונו בלתי על ה' לבדו, כך המבקש לזכות בחלק בתורה - עליו לשים בטחונו על הבורא לבדו.

סוד זה שהבטחון הנו תנאי לזכות בתורה, מוכח אף מנסיח ברכת 'אהבה רבה'; 'בעבור אבותינו שבטחו בך ותלמדם חקי חיים', לאמר: לא זכו אבותינו ללמד 'חקי חיים', אלא מכח בטחונו בה.

דרכי מוסר

פרשת במדבר - פרשת היחוס

"ויתלדו על משפחתם לבית אבתם" (א יח)

ידועים הם דברי התוספות (מגלה לא ב ד"ה קלות) שהסבה שפרשת במדבר נקראת תמיד לפני חג השבועות היא כדי להפסיק בין הקלות שנאמרו בפרשת בחקתי לחג העצרת.

בספר 'דושים ולקחי מוסר' לתלמיד רבי מרדכי בנט הובא טעם נוסף לדבר על פי דברי המדרש (ילק"ש במדבר רמז תרפד): 'בשעה שקבלו ישראל את התורה נתקנאו אמות העולם בהן... סתם פיהו הקדוש ברוך הוא, אמר להן: הביאו לי ספר יחסין שלכם'.

מעלת יחסו היא זו שמכחה נדחו אמות העולם מלקבל את התורה, ולפיכך תקנו חכמים שלפני חג 'מתן תורה' נקרא את פרשת במדבר שבה נאמר: 'ויתלדו על משפחתם לבית אבתם'.

קדשת המשכן מסייעת לקבלת התפלה

"ובנסע המשכן יורידו אתו הליו" (א טא)

על רבי מנחם מנדל מרימנוב העידו, כי בכל עת שהיה חש קושי בתפלתו היה נעמד וקורא את פרשת המשכן בדחילו ורחימו, ומכח קדשת המשכן היה אוזר כח להמשיך בתפלתו.

הוסיף ואמר תלמידו רבי יעקב צבי יאליש בעל 'מלא הרועים' כי הנהגה זו נרמזה בפסוק שלפנינו:

"ובנסע המשכן" - אף אחר שנסע המשכן מאתנו בעוונותינו, 'יורידו אתו הליו" - יכולים הצדיקים להוריד את קדשתו אל העולם הנשמי, בכל עת שנוקדים הם לסייע בעבודת תפלתם, וזאת באמצעות קריאת פרשת המשכן.

יול יעקב

ככל היוצא מפיו יעשה

"איש על מחנהו ואיש על דגלו" (ב א)

מעשה ביהודי כפרי מחסידי פרימישילן אשר אדונו בקש במפתיע לנשלו מחכירת אהזתו. בצר לו נסע אותו כפרי לשבות בפרימישילן, ובערב שבת חלה את פני רבי מאיר'ל שיעתיר בעדו לבל יאלץ לנדד מביתו ולהפסיד את פרנסתו.

אתא ונא ליל שבת קדש. ישב הכפרי ליד השלחן הטהור כאשר החל הרבי לומר: 'כל מקדש שביעי'; והנה, כאשר הגיע לשורות: 'שכרו הרבה מאד על פי פעלו איש על מחנהו ואיש על דגלו', נעצר הרבי והחל לפרט: 'שכרו' - של שומר השבת בקדשה פדת הוא: 'הרבה מאד', ומהותו היא: 'על פי - פעלו', ככל היוצא מפיו, כך יפעלו בשמים.

וכאן הפנה הרבי פניו אל המסתופפים בצלו ושא: 'מה אומרים אתם, מאיר'ל הנו 'שומר שבת פדת'? ענו הכל: 'הן!' והרבי המשיך מיד: 'אם כך, הריני פוסק ואומר: 'איש על מחנהו ואיש על דגלו...!'

המשיך הרבי בשירת קדשו, ועיני הכפרי אורו. בטובו לביתו למחרת השבת, לא הפתע כשגלה לשמחתו כי חזר בו הפריץ מפגנתו והתירו על מחנהו ועל דגלו.

ספרי חסידים

רזי אמונים

מרמזו אמן בפרשה

בזכות עניית אמן מתקבלת התפלה

"נשיאי מטות אבותם ראשי אלפי ישראל הם" (א טו)

ראשי התבות: 'נשיאי מטות אבותם' הנם: 'אמן', תבת: 'ראשי' הנה ראשי התבות: 'אמן' היא שמה רבא, ותבת: 'אלפי' הנה ראשי התבות: 'היו לרצון אמרי פי'.

מפאן רמז לדברי הזהר הקדוש (מלך רפה ב) כי בזכות עניית אמן בכונה מתקבלת התפלה לרצון. 'מקורי דקדמי' 'בו ישכר'

ותלקט נפזרים כמלקט שבלים

"איש על דגלו באות לבית אבתם יחנו בני ישראל" (ב א)

"חבה גדולה חבנו הקדוש ברוך הוא שעשאם דגלים כמלאכי השרת כדי שיהיו נפרזין" (במדבר ב א).

באר האדמו"ר רבי משה יחיאל מאזרוב:

בדברי המדרש מבאר כי לא נועדו הדגלים כדי להיות סמל או אות סתמי לשבטי ישראל פנהו בקרב כל אמה ולשון, אלא מטרתם היתה: 'כדי שיהיו נפרזים - להגדיר את תפקידו של כל שבט בישראל ואת עבודת ה' המיוחדת לו'.

בכך באר רבי משה יחיאל את גסח פיוטו הנודע של רבי יהודה הלוי - 'יום ליבשה': 'דגלי כן תרים על הנשאים ותלקט נפזרים כמלקט שבלים'. ולכאורה יש להבין מהו הקשר בין הדגלים לקבוץ הגלילות?

לפי האמור מבאר: מן הדגלים למדנו על חשיבותו של כל יהודי כבעל תפקיד ויעוד ורחני שונה מחברו, ומתוך כך מתחזקת חשיבותו המיוחדת של כל יהודי בפני עצמו. והרי הדיו נותן שמתוך כך לא יתגר הקדוש ברוך הוא על אף יהודי, אלא ילקט את כל הנפזרים 'כמלקט שבלים'.

קבלת התפלות בתקופת ניסן

"איש על דגלו באות לבית אבתם יחנו בני ישראל" (ב א)

אמר רבי דוד מוולנה:

בשל גדל מעלת הדגלים, מדי שנה כשמגיע נא המועד שבו הצטוו ישראל עליהם - א' חודש איר, שבים ומתעוררים רחמים על ישראל, ותפלותיהם מתקבלות לרצון. לכה רמז דוד המלך באומרו (תהלים א): 'ובשם אלמינו נדגל ימלא ה' כל משאלותיך', כלומר: בתקופת ניסן 'הכוללת את חדשי ניסן, איר וסיון', עת זכו ישראל לדגלים, מבטח להם כי ימלא ה' כל משאלותיהם.

קנו דוד' לר"ח איר

'שמע ישראל' כסגולה לנצחון במלחמה

"דגל מחנה ראובן תימנה לצבאתם" (ב י)

וביה חקיק ומפרש שמהת תלת שבטיא: ראובן, שמעון, גד. ובמציעותיה פתיב: 'שמע ישראל ה' אלהנא ה' אחד' (תרגום יונתן).

מדוע דוקא על דגל מחנה ראובן נחקק הפסוק 'שמע ישראל'?

פרש רבי הלל ליכטנשטיין מקולומיא:

השבטים ראובן וגד הם אלו שיצאו בראש אנשי המלחמה בשעת כבוש הארץ, כפי שהורה להם משה (דברים ג יח): 'הלוצים תעברו לפני אחיכם בני ישראל כל בני חיל'; משום כך, כדי להזכירם את הבטחת הקדוש ברוך הוא (סוטה מב א): 'אפלו לא קנימתם אלא קריאת שמע שחרית וערבית - אי אתם נמסרין בידם', הצטוו הם לחקק על דגלם פסוק זה.

מקרי דוד

יהודי יקר, הידעת?

כתב ה'פרי מגדים' (א"א רטו ו; תבת גמא האזינו) כי לדעת הרמב"ן שברכות התורה הנאמרות על ידנו מדי בקר הן מדאורייתא - אף עניית אמן אחריו הנה מדאורייתא.

זכר! בעניית אמן אחר ברכות התורה הנאמרות בבקר הנה מקיים (לדעת הרמב"ן) מצות עשה מדאורייתא!

ברכות השחר: בקול. בכונה. בחברותא.

תענה אמונים

מבט על סדר התפלה

חג השבועות - חג מתן תורתנו

ידועה ומפורסמת היא קשיתו של המגן אברהם (אריך ריש סי' רצד, ויכר התקשה פו בש"ת הרי"ש סי' צ) בשם הרמ"ע מפאנו (עשרה מאמרות מאמר חקור דין ח"ב פט"ו): מפני מה אנו מכנים בקדוש ובתפלה את חג השבועות כזמן מתן תורתנו, הלא הלכה היא כדברי רבי יוסי (שבת פ"ב א) שביום השבת - ז' בסיון נתנה התורה, ואם כן, חג השבועות הנחגג בו בסיון הוא 'ערב זמן מתן תורתנו'?

תרוצים רבים ענו ברבותינו לשאלה זו, מהם על דרך הפשט ומהם על דרך הדרוש. במאמר שלפנינו יובאו מקצתם, ישמע חכם ויוסף לך.

א. בעל העקדה הוסיף ותמה: מפני מה לא מוזכרה התורה במפרש את סבתו של חג השבועות - 'חג מתן תורתנו', כפי שהיא מוזכרת בדרך החגים? ולפיכך כתב: 'מתן תורתנו אינו מוגבל ליום מסוים או לזמן מסוים, אלא על האדם לחוש פי בכל יום ויום הקדוש ברוך הוא נותן לנו את תורתו מחדש. וכפי שאמרו (פד"ש מש"ל רמז תתקל): 'בכל יום יהיו בעיניך פחדים', על כן נתן לצאן זאת בו בסיון אף אם לא נתנה התורה ביום זה (שבת יצחק אהר, שער ששה ושבועים סוף פ"ד; וכינוי זה נקטנו הפל"ק ירו' ועוד רבים מהמפרשים).

הוסיף וזכר הגאון רבי יששכר דב טייטל ה"ד: בודאי לא בקשה התורה להעלים את הזמן האמתי שבו נתנה תורתנו, אלא בקשה ללמדנו את היסוד האמור, שימתן תורה אינו מוגבל ליום מסוים, ולפיכך לא פרשה בתורה שהיו יום מתן תורתנו, ובכונה הקדימה את זמנו לו בסיון, כדי שידעו ויבינו הכל, שבכל יום יכול כל אדם 'לקבל את התורה מחדש' פאמור (משנה שכ"ר ח"ב סי' צ).

ב. המהר"ל מפראג באר כי יש לחלק בין זמן 'ניתנת התורה' מידי הקדוש ברוך הוא לזמן 'קבלתה' על ידנו:

למן היום שבו יצאו מצרים הצטוו ישראל לספר חמשים יום, שבמהלכם התעלו מדרגה לדרגה, עד שביום חמשים כבר היו מוכנים מצד דרגתם לקבל את התורה מידי הקדוש ברוך הוא. ואף הקדוש ברוך הוא התרצה לכוף, אלא שהסכים לדברי משה שהוסיף יום אחד מדעתו (שבת פ"ב א) לפי שבקש הוא לחדד לנו יום שבו נהיה ראויים לקבל מצדנו, ועל כן נתנה ביום החמשים ואחד. ומצא שראוי הוא יום ו' בסיון להקרא זמן מתן תורתנו, על שם התרצות הקדוש ברוך הוא לתנה לנו, ועל כן הוא נקרא כן (פפארת ישראל כ"ט).

ג. אף הרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב התייחס לשאלה זו, וכדי לבארה הקדים וכתב: יסוד הפלא הנוגע לכלל המוצעים:

אף כי כבר אלפי שנים חלפו מהיום שבבקבותיו תקנו בעברוננו את המועד, מכל מקום, בכל שנה בעת שאנו חוגגים את אותו מארע שארע עמו, מתעורר שוב האור שהתנוצץ באותה שעה, וכביכול מאיר הוא עתה שוב.

לפי זה תתרחץ קשית המגן אברהם: עקר הימנו התנוצץ האור שהיה מוכן לקבלת התורה, מצד מחשבת הקדוש ברוך הוא ודבורו, היה בו בסיון. אלא שמושה רבנו הוסיף יום אחד מדעתו, לפיכך ביחס לאותה הארה שיד לקרא לו בסיון 'זמן מתן תורתנו' (קדושת לוי שבועות, ד"ה בש"ט).

ד. בעל 'חזוניה הר"ח' תרח זאת על פי דברי רבו הרה"ק מרפשיסחא שלטון 'מתן תורתנו מלמד על כך שהתורה נתנה במתנה לחכמי ישראל, כך שיוכלו לדורשה ולהכריע

הלכותיה. והנה מבאר בגמרא שהיתה התורה צריכה להינתן בו בסיון, אלא שמושה הוסיף יום אחד מדעתו והקדוש ברוך הוא הסכים עמו ועכב את נתינתה עד ז' בסיון. ובכך מוכן מדוע דוקא ז' בסיון נקרא זמן 'מתן תורתנו', כי ביום זה גלה הקדוש ברוך הוא לכל באי עולם שנתנה התורה בידי חכמי ישראל להכריע בה כהבנתם - ככך שהסכים לדעת משה לדחות את קבלת התורה לז' בסיון (אמרי הרי"ם, וכינוי זה נקט הפ"ת הלוי' תרו).

הגאון רבי משלם דוד סולוביצקי שליט"א פרש על פי זה את שאלתנו שבחיים בהגדה של פסח: 'אלו מרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה - דינו; רבים התקשו: וכי איזו תועלת היינו מפיקים מהתקדושתנו להר סיני? ולפי האמור אפשר לבאר כי פגותנו לומר שאלו מרבנו הקדוש ברוך הוא לפני הר סיני לקבל את התורה, אף לא היה 'נותנה' לנו - פמתנה שיש בידינו לדורשה, גם אז היה דינו' (הגש"פ שירת הלוי' עמ' ט).

ה. היחזק סופר תרח: קדם מתן תורה בני ישראל נחשבים היו כבני נח. והרי ידוע כי שלא כישאל, ביחס לבני נח הלילה הולך אחר היום, וכן סיים הלילה הוא בשעת הנח החמה. לפי זה מוכן, כי על שנתנה התורה בשעת נתינתה שהיתה בעלות השחר של ז' בסיון, היתה נחשבת עדין כשבת ליום ו' בסיון, ורק כשנתנה תורה התברר למפרע שהוא ז' בסיון, ומצא שלשני ה'מים יש בחינה של זמן 'מתן תורתנו' (דברות יחזק סופר ח"ב עמ' רלד).

ו. בעל 'תורה תמימה' (שמות כד הע' לו) באר: לא לחנם אנו אומרים 'זמן מתן תורתנו' ולא 'יום מתן תורתנו', אלא משום שאין פגותנו ליום שבו נתנה תורה בפעל אלא לזמן שבו היינו מוכנים לכך. 'זמן' זה החל כבר מתחלת שלשת ימי ההגבלה, ואף יום ו' בסיון נכלל בו.

ז. הרב הקדוש בעל 'עצי חיים' מסיק (ש"ת א"ח סי' לו) תרח: בגמרא (שבת פ"ב א) מבאר כי אף לדברי רבי יוסי, מצד רצונו של הקדוש ברוך הוא היתה התורה ראויה להינתן בו בסיון, ואף אנו הסכמנו לקבלה באמירת 'נעשה ונשמע'. אלא שמושה רבנו הוסיף יום אחד מדעתו וקבע את זמן מתן תורה בז' בסיון.

ולכאורה, כיצד יכול היה משה רבנו לעקר מאתנו את התורה אחר שכבר הסכמנו לקבלה באמירת 'נעשה ונשמע'? ויש לומר, כי בגמרא ביבמות (פט ב-א) מבאר כי רק באופן של 'קום ועשה' אין החכמים יכולים לעקר דבר מהתורה, אף באופן של 'שב ואל תעשה' יכולים הם. ואף משה שדחה את זמן קבלת התורה עשה זאת ביטב ואל תעשה.

לפי זה מוכן שכלל המצוות שעקירתן פרוכה בימים ועשה' כבר היינו מצוים בו בסיון, וביחס לכך אכן שיד לכנות יום זה כזמן מתן תורתנו.

ח. הרבי בעל 'מנחת אלעזר' ממונאקטש באר את על פי דברי המדרש (וביא ברבנו בת"י שמות ז"ט) כי בשעת מתן תורה, העמיד משה רבנו את החמה לישראל. לפי זה מוכן שהיה נתן לומר כי ביום ו' לא שקעה החמה, וימים ו' תן בסיון היו נחשבים כיום אחד ארוך, וממילא נתן לומר על ז' בסיון 'זמן מתן תורתנו' (שער יששכר ח"א עמ' פחל).

מעשה אמונים

ספור שבועי על אמן ותפלה

'ברכת התורה' שהשגה בעמל

הצלחה בעסקים. תזכו לגדל בניכם לתורה ולמצוות, תרוו מהם רב נחת, ותזכו לראותם גדלים לתלמידי חכמים יראי ה', להשיאם לזוגים הגונים ולראות מהם בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות כל ימי חייכם..."

הרב סיים את ברכתו, וקול 'אמן' רועמת נשמע מפי קהל האספים, שמייד החל להתפאר לביתו.

בקש הרב לשוב אל חדרו, אלא שלפתע זיזו אמי היקרה, אשר לא יכלה לשאת את העבודה כי תפסיד את ההזדמנות הנדירה שבה יחלה לה, לזכות את בנה בברכה מפי גאון הדור בכבודו ובעצמו; שעות ארוכות היא עמדה, חלקן פחת בשמש הקופחת, כשחלק מהזמן היא נושאת אותי על זדה במאמץ גפר, ופתאום... האם היא תאלץ להחמיץ את הזדמנות הפז?

מבלי להסתפל לימין או לשמאל היא נדחקה ופנתה אל אחד הגבאים בדרישה תקיפה:

"אני מרחת להנס לרב. איני מוכנה להסתפל בברכה כללית. אני מבקשת ברכה אישית בעבור בני, שיגדלו ויארזו ימים בתורה..."

הגבאי נסה להתנגד, אף אמי התעקשה ולא ותרה. בין כך ובין כך הגיעו הדי הצעקות לאזניו של הרב והוא התענן לפשרן.

אחד הגבאים התנדב להסביר:

"יש כאן אשה שלא מוכנה לומר. היא מנסה בכל כוחותיה להכנס אל הרב, ועל אף שנסינו להסביר לה כי הדבר אינו אפשרי, היא אינה נסוגה לאחור ומתעקשת להכנס..."

הרב שהתפעם ממסירותה של אמי למען חנוף בנה, הורה מיד לגבאים להכניסה, ואמי נכנסה אל החדר כשאינה אחוזה בידיה.

"מה בקשתך?", שאל הרב ברך, ואמי השיבה: "מבקשת אני כי יברך הרב את בני העולה, יהודה ירחם פישל, שיגדלו לתלמידי חכם ויארזו את עיני ישראל בתורתו".

או אז הניח הרב את ידיו הקדושות על ראשי וברכני בחם וברגש:

"היי רצון שתזכה לצמח לגדול בישראל, תגדל ותהיה לתלמיד חכם אמתי, ותזכה לאריכות ימים ולזקנה מפלגת".

למרות היותי רך בשנים, ספר רבי ירחם, זכר אני עד עצם היום הזה כיצד ענינו יחדו - אמי ואני - בקול רם ובאמונה תמימה: "אמן!" כשדמעות של שמחה והתרגשות מציפות את עינינו.

אחרי ברכה, שונענתה מפניו ביאמן רגשות, המשיכה ללוות אותי לאורך כל חיי, ואף כאשר לעת זקנתי זכיתי לחן את עפרה של רישלים עיר הקדש.

רבי ירחם פישל פערלא נפטר בל' לחדש שבט ה'תרצ"ד, כבן תשעים שנה, כשמתאוויו שנים ארוכות של עמל בלתי פוסק בתורה, ועד עצם היום הזה ממשיכים חזושי להפעלים את עיני הלומדים בגאונותם המפלאה.

ז'הרי חמה עמ' שמב; נשמע יעקב' [לזכר הגר"ר זונקל' עמ' 178]

שיעורים